

Maksim Osipov on syntynyt Moskovassa 1963. Hän valmistui Moskovan lääketieteellisestä korkeakoulusta nro 2 ja väitteli lääketieteen kandidaatiksi. Osipov on toiminut Kalifornian yliopistossa USA:ssa ja Moskovan klinikoissa. Hän perusti Praktika-nimisen kustantamon 1994. Maksim Osipovilta on ilmestynyt kolme teoskokoelmaa. Hänen näytelmänsä Venäjän kieli ja kirjallisuus on esitetty Omskin ja Abakanin kaupungin teattereissa.



Maksim Osipov

Moskova–Petroskoi

KERTOMUS

*Tarkkaa, Job, kuule minua; vaikene.
Job 33:31*

Ihmisen vapauttaminen lähimmäisest — eikö se olekin edistyksen tarkoitus? Mitä minä välittäisin ihmisten iloista ja suruista? Oikein, en yhtään mitään. Sanokaapa sitten, miksen voisi olla yksin vaikkapa matkalla?

Kysyttiin: Kuka lähtee Petroskoihin? Konferenssiin, kansainväliseen. Tohtorit, jonnekin teistä täytyy lähteä. Kyllä me tunnetaan nuo konferenssit: pari maahanmuuttajaa — siinä kaikki ulkomaiset osallistujat. Pikkukemut, hotelli, luento, isommat kemit ja lähtö kotiin. Luennon jälkeen yleisö vielä kyselee asioita, mutta selkäsi takana tanakat punanaamaiset miehet osoittavat jo kelloa — on muka aika lopettaa. Nuo paikalliset miekkoset — he kaikki ovat nykyään professoreita — niin kuin Amerikan etelävaltioissa valkoinen mies on joko tuomari tai eversti.

No niin, kukapa sitten lähtee Petroskoihin? Minä sanoin suostuvani: Laatokka ja sen sellaista. — Ei Laatokka vaan Ääninen. — Mitä väliä sillä on? Oletteko ennen käynyt Petroskoissa? En minäkään.

Asema on vaarallinen paikka. Tekeydyn kokeneeksi matkustajaksi, sen pitäisi auttaa. Kävelen ikävystyneen näköisenä vaunua kohti, että heti näkyisi — olen tottunut asemiin, ei ole mitään mieltä ryöstää minua.

Juna Moskova—Petroskoi. Matka muuten kestää neljätoista ja puoli tuntia. Kans-

samatkustajat ovat melkein aina hankalia: olutta, kuivattua kalaa, Bagration– tai Kutuzov–merkkistä konjakkia, avomielisyyttä, jota seuraa aggressio.

Juna lähtee liikkeelle, kaikki hyvin kunhan olen yksin.

— Olkaa hyvät, liput esiin tarkastettavaksi.

— Hei, voisimmeko sopia? Tuota... tahtoisin matkustaa hytissä yksin.

Junailija tarkkailee minua, sitten sanoo:

— Riippuu siitä, mitä aiotte tehdä. Mitä minä voisin tehdä?

— Lueskelen kirjaa.

— No, jos lueskelette, niin viisisataa.

Äkkiä ovelle ilmestyy kaksi miestä. Olivat vähällä myöhästyä. Kaksi alapetiä. Istuvat, vetävät henkeä. Voi että! Pieleen meni! Harmittaa. No, asettukaa vaan paikoille, en rupea häiritsemään. Kiipeän yläpedille ja käännyin seinään päin. Miehet touhuavat alhaalla.

Toinen heistä on tavallinen, yksinkertaisen näköinen. Pää, kädet ja kengät — kaikki isot, karkeatekoiset. Suu on auki — selvästi heikkomielinen, debiili. Hiestynyt debiili. Ottaa esille kännykän ja leikkii sillä. Kuuluu kilahtava ääni, jos siirto onnistuu, ja bluu–u–m, jos tulee vikapisto. Nykii vapaalla kädellään housujensa vetoketjua — sekin aiheuttaa melua, niiskuttaa nenäänsä. Näyttää kuitenkin olevan selvin päin.

Toinen, joka istuu alapuolellani, huomauttaa inhoten:

— Riisu takkisi, senkin epäsikiö.

Onpas kärtyyisiä tyyppi.

— Älä maiskuta.

On tukala olo. Vaununpyörät kolkaavat. Alhaalta kuuluu kilahtelua. Kuinka tässä voi lukea kirjaa? Kestääkö tätä koko matkan ajan?

Menen käytävälle ja jään seisomaan. Viereisestä vaununosastosta kuuluu puhetta.

— Venäjä kuuluu pitkänomaisiin maihin, sanoo kaunis sointuva miesääni. — Toisin kuin esimerkiksi Yhdysvallat tai Saksa, ne kuuluvat pyöreisiin maihin. Olen muuten pitkään asunut kummassakin maassa.

Kuuluu tytön ihastunut huokaus. Miesääni jatkaa:

— Venäjä muistuttaa nuijapäätä. Sitä pitkin ajetaan vain lännestä itään ja idästä länteen. Poikkeuksena on tietenkin nuijapään vartalo. Se on suhteellisen tiheään asuttu ja siinä voi liikkua myös pohjoisesta etelään ja etelästä pohjoiseen.

Keskustelua käydään vasemmanpuoleisessa hytissä. Oikeanpuoleisessa juopotellaan. Revitään käsin kanaa, paloitellaan tomaatteja, miehet kilistelevät laseja ja nauraa hohottavat.

Palaan hyttiini. Kylläpä aika kuluu hitaasti. Vastahan lähdettiin Moskovasta.

Kuluu vielä puoli tuntia, sitten tunti. Pian ollaan Tverissä. Debiili kalisuttaa peliään, toinen antaa elonmerkkejä.

— Sulje ääni pois.

— Too–lja, tuo...

Vai Tolja. Pitkä mies, varmaankin satayhdeksänkymmentä, pitkät valkoiset sormet, pyöreät kynnet. Kasvot ovat tavalliset. Ohuet huulet, kasvonpiirteet eivät juuri erota. On vaikea selittää. En jostain syystä pidä hänestä. Hänestä ei tule impulsseja, siinä syy. *Anaesthesia dolorosa*, sairaaloinen aistikato. Kosketat kädelläsi etkä tunne, onko pinta sileä vai karhea. Vai saivartelenko minä nyt? Mies on raitis, kohtelias, yrittää olla häiritsemättä.

— Lehtiä, ostetaan lehtiä!

Kiitos. Kyllä me teidän lehtenne tunnetaan. Tennistähti riisuutui toimittajien edessä, onnettomuus tv-toimittajan kodissa, miljardööriltä kaapattiin tytär. Miten saa litteän vatsan. Rikosuutisia. Vainajia värikuvina. Pyh! Tolja ostaa kuitenkin lehden ja kahisuttaa sitä jonkin aikaa. Sitten hän tokaisee kaverilleen:

— Mennään!

Saan olla vähän aikaa yksin. Kylläpä on mukava matka!

Ennen nukkumaanmenoa sattuu vielä muutama vähäpätöinen välikohtaus. Ensin naapurihytistä, sieltä missä juopoteltiin, eksyy hyttiimme humalainen. Hän pitelee kädessään kameraa, avaa oven ja on ottavinaan kuvaa. Tolja ryntää häntä vastaan ja kääntyy heti pois päin, kätkee kasvonsa. Vai niin, sehän on turvapoliiisi. Nyt kaikki on selvää.

Humalainen vetää minua puoleensa, olen juuri menossa harjaamaan hampaita. Pitää ottaa hänestä ja hänen kavereistaan pari kuvaa. Otan. Saanko lähteä? Ei vielä. Minun pitää kuulla hänen elämäntarinansa. Mies on kaatumaisillaan päälleni — vodka, hiki, tupakanhaju — sen kun hengität. Ihmisten välillä pitää olla etäisyyttä. Niin kuin Amerikassa.

Äiti oli aikoinaan lahjoittanut hänelle sata ruplaa kameran ostoon, mutta myöhemmin otti ne takaisin, kun rahaa ei ollut. Mutta hän oli lapsesta asti pitänyt valokuvaamisesta. Mitäs siihen sanot? Otan osaa. Nyt lähden.

— Seis! Hän lausuu minulle lempirunonsa.

— Anteeksi, en nyt voi, on kiire vessaan. Tulen pian... Hädin tuskin pääsen irti.

— Ajoipa tundralla rautatietä pitkin... mies hoilaa kätet levällään valmiina syleilemään jokaista, joka ei ehdi väistämään.

Kaikesta päätellen naapurini eivät olekaan siitä pahimmasta päästä. Väliäpä siitä että salapoliisi. Istuu hiljaiseen, ei puhu ei pukahda. Ja pitää huolen välimatkasta: nirsoilee, niin kuin minäkin.

Sitten selviää, että lähimpään vessaan ei pääse, koska joku oli tupannut vessapöntön täyteen sanomalehtiä. Kostuneita värikuvia. Mitä varten?

Ja lisäksi teevesi oli haaleaa, ehkä raakaa.

— Neukkula, Tolja lausahtaa.

Ei, ei hän ole turvallisuuspalvelun miehiä.

Ylävalo sammutetaan, täytyy yrittää nukahtaa. Mitä yhteistä noilla kahdella mahtaa olla? Ei ainakaan mitään hyvää. Eivät he ole sukulaisia eivätkä työkavereita. Ehkä homoja? Kuka niistä nyt selvän saa. Ja mitä väliä sillä on? Saattavat olla homojakin, tavisten keskuudessa sellaista sattuu useammin kuin yleensä luullaan.

Kuuluu yhä vain samoja ääniä: tuk-tuk, sh-sh.

Nukahdin ja nukuin odottamatta sikeästi ja pitkään. Kun heräsin, ikkunaan paistoi aurinko, ulkona oli lunta ja kuusista päätellen kova pakkanen.

Vilkaisematta naapureita menen käytävälle. Juna pysähtyy. Aseman nimestä en saa selvää. Ehkä Snyt. Junan seisossa ei saa käyttää vessaa. Täytyy odottaa. Vielä pari tuntia ja ollaan vihdoin Petroskoissa, hotellissa, jossa on lämmintä vettä, lounas ja viiniä. Oloni on nyt paljon parempi. Miksi olen joskus turhan herkkä!

Naapurit istuvat jo lähtövalmiina. Tolja ei nähtävästi ole nukkunut ollenkaan. Hän istuu ikkunan vieressä ja pyörittelee hermostuneesti päätään.

— Mitä on tapahtunut? Miksi juna seisoo?

— Snyt, sanon. — Snytin asema.

— Mitä? Seryi, missä ollaan?

— Puolen tunnin pysähdys. Syväri.

Seryi tekee tällä kertaa paremman vaikutuksen. Ei mitään lastenleikkejä, ei nenän niiskutusta.

Seryi poistuu, ja juna lähtee liikkeelle. Käyn peseytymässä, juon kuumaa teetä ja virkistyn. Haluttaa elää, syödä aamiaista, laskea leikkiä, juoruilla moskovalaisista professoreista ja hakkailla nuoria naislääkäreitä. Emmekö ole myöhässä? Kävin kysymässä. Aikataulussa pysytään.

Mutta mitä naapurilleni on tapahtunut? Nyt istuessaan yksin päivän valossa Tolja on hyvin säälittävän näköinen.

— Tolja, voitteko pahoin?

— Mitä? Hän kääntyi katsomaan minua.

Hyvä Jumala, mies aivan tärisee. Olen nähnyt tällaista monta kertaa: kun potilas tuodaan sairaalaan, niin ensimmäisen vuorokauden päättyessä hän alkaa täristä ja häytyttelee piruja, hyppää joskus ikkunasta ulos — sitä se juoppohulluus teettää! Niin yksinkertaista se on. Tolja onkin alkoholisti.

— Hei! huudan käytävään. — Vaunupalvelija! Mies on juoppohullu, kuuletteko! Delirium tremens. Onko teillä matka-apteekkia? — Ei tietenkään. Neukkula mikä nekkula. Mistä minä junapäällikön haen? — Antakaa sille viiniä, minä maksan. Muuten hän panee kaikki paikat mullin mallin.

— Olkaa nyt hiljaa, matkustaja, vaunupalvelija sanoo. — Mihin sen kaveri on mennyt?

— Hän on Svirissä, vai oliko se Syvärissä, jäi pois.

— Miten niin, jäänyt pois? Hänellä on lippu Petroskoihin! — Nainen rupesi huutamaan. — On tukkinut vessan sanomalehdillään! Pisti pyttyyn koko nipun! Eikö vessapaperi muka riittänyt?

Mitä tekemistä vessalla on tämän kanssa? Naiselta odotetaan apua eikä hysteriaa. Mies voi pahoin, takoo varmaankin päätänsä seinään. Mutta nainen on jo päässyt vauhtiin:

— Otetaan heti selvää mitä siellä hytissäni puuhataan! Poistetaan junasta! nainen huutaa ja lähtee kiireesti johonkin. Voi pahas, jännittää mennä sisään. Seison ovella odottamassa.

Ikkunasta näkyy Pjaž Selgä –niminen asema. Poliisi kävelee käytävää pitkin. Joo, tämä kyllä ottaa selvää. Minä lääketieteen lisensiaatti en ole päässyt selville, mutta hän kyllä pääsee. Toveri Dzeržinski vainuaa totuuden.

— Henkilöpaperit esille!

Minun papereitani hän tuskin vilkaisee. Tolja on sillä aikaa aivan villiintynyt: hän kapuaa pöydälle ja alkaa hakata kengänpohjalla ikkunaa. Hän lyö lasin sirpaleiksi, vaikka ei heti yrityksellä. Kuuluu lasinhelinää. Tuulenpuuska ja verta. Poliisi läimäyttää miestä pampulla reiteen, tämä retkahtaa, riippuu hetken pidellen kiinni yläpetistä ja romahtaa sitten lattialle. En näe, miten häntä raahataan pois, vaunupalvelija vie minut naapuriosastoon, sinne missä on mukava nuori mies ja tämän tyttöystävä.

Toljaa hakattiin ikkunoiden alla ainakin minuutin verran, paikalle juoksi joku omi-tuisen vähäpukeinen kaveri verryttelypuvussa ja muita poliisimiehiä. Häntä vedettiin mustilla pampuilla ja nyrkeillä. Näin meillä hoidetaan juoppohulluutta, joka ei suoraan sanoen ole kovin harvinainen tauti. Kannattaako kuvata sitä menoa yksityiskohtaisesti. Poliiseilla on sellainen termi kuin ”kovaotteinen pidätys”. Jossain vaiheessa olin kuulevinani luun rasahduksen, vaikka toisaalta mitä voi kuulla kaksikerroksisen lasin läpi.

Miestä lyötiin ja puhuttiin samalla jotain, ehkä kysyttiin. Jostain sivusta paikalle raahattiin Seryi, joka kaatui heti maahan ja käpristyi peittäen päänsä. Häntäkin lyötiin vaikka ei yhtä hanakasti. Järjestysmiehet taisivat jo väsyä.

Seurasimme ikkunasta tuota kauhistusta, kunnes juna lähti taas liikkeelle.

— Kauheaa, tyttö itki. Miksi annoimme hänen katsella tuota? — Voi kuinka kauheaa! En halua asua tässä maassa.

— Kas, juuri tuosta olen puhunut, virkkoi nuori mies. — Ei kuitenkaan kannata voihkia tämän takia, se on *epäproduktiivista*.

En heti ymmärtänyt, mitä olin saanut aikaan. Samalla tavoin kohtalokkaan virheen tehnyt lääkäri tuijottaa typerästi potilasta, laitteiden näyttöä ja kollegoitaan.

— He sopivat erinomaisesti yhteen, nuori mies jatkoi. — Ne lyöjät ja lyötävät. Jos Berkeleyyn yliopiston professoria olisi hakattu tuolla tavalla, hän hirttäytyisi nöyryytyksestä. Mutta nämä toipuvat eivätkä ole millänsäkään.

— Entä te? Mitä te tekisitte?

— Minäkö? hän naurahti. — Muuttaisin pois maasta.

Tuskinpa me kaikki kolme oikein käsitimme, mitä puhuimme.

— Miksi ei muutettaisi pois ennen kuin on saatu selkään? tyttö puuttui puheeseen. — Normaalien ihmisten ei pitäisi asua täällä.

Uusi kaverini hymyili taas.

— En tiedä kuinka olisin kestänyt tämän matkan, ellei olisi tätä suloista matkakumppania. Tässä junassa ei ole edes kahden hengen hyttejä.

Katsoin ympärilleni. Samanlainen hytti kuin minullakin, mutta kaikki on järjestyksessä ja kielii hyvinvoinnista. Nuori mies tuoksuu miellyttävästi hajuvedelle. Kyllä, hänkin on menossa konferenssiin. Entinen lääkäri, nykyisessä *roolissaan* kustantaja (julkaisee lehteä niin kuin Puškin), jonkin yhdistyksen presidentti ja paljon muitakin. Pöydällä on puolilleen juotu pullo Napoleon-konjakkia. Ja tyttö on tosiaankin suloinen.

— Kävisikö pieni ryyppy.

Hänellä on konjakkilasitkin mukana, kiviset. Onyksi tai ehkä jaspis. Kivilasit. Ja konjakkia on oikein hyvää.

Nuori mies selittää minulle, miksi ei ole tähän asti lähtenyt pois maasta: kulttuuri.

— Amerikkalaisille ystäväilleni *triple A* on sama kuin American Automobile Association, mikä tarkoittaa amerikkalaista autoilijaliittoa. Entäs meillä, mikä mielikuva liittyy kolmeen A:han? — Hän pitää pienen tauon ja sanoo: Anna Andrejevna Ahmatova. — Mies katselee meitä voitonriemuisena ja lisää: — Kyllä, ja bisnekset.

Konjakkia tekee hyvää, kun on aiheuttanut vahinkoa kahdelle hengelle!

— Olette ihan oikeassa, nuori mies jatkaa. — Tämä ei ole meidän maamme, tämä on heidän maansa. Olenko puhunut mitään semmoista?

— Ja pankaa merkille, että emme ole palkanneet heitä puolustamaan meitä. Tässä toimii omalaatuinen negatiivinen valinta. Ja mikä on tulos? Nykyisen järjestelmän puitteissa ihmisystävällinen jepari on mahdollon. Järjestelmä pääsee siitä eroon. Ja mikä neuvoksi? Järjestelmä on muutettava. Tai joudutaan jälleen sisäiseen maanpakoon. Tai — ja hän levittää traagisesti kätensä — *downshifting*.

Kohtasin tytön katseen. Vai niin, *downshifting*, hidas elämä.

Oveen koputettiin jollakin rautaisella kapistuksella ja sanottiin, että varttitunnin kuluttua ollaan perillä. Oli haettava tavarat hytistä. Naapuri tarjosi apuaan, kiitos.

Sotkuisessa hytissä vihdoinkin ymmärsin, ketkä olivat Tolja ja Seryi. Penkin alla lauk-

kuni vieressä oli kaksi valtavaa ruutukankaista kassia. Tällaisia käyttää vain yksi ihmisluokka — ostosmatkailijat. Minulle selvisi matkakumppaneitteni omituinen ystävyys: hyvin erilaiset ihmiset olivat päätyneet kauppiaksi. Ja myös heidän tyylin hakkaamisensa syy.

— Tehdään selvää kilpailijoista, jeparit toimivat tilauksesta. — Nuori mies oli kansani samaa mieltä.

— Mutta miksi pitää niin ahkeroida, jos kerran tilauksesta?

— Hengenravinnokseen. Minähän sanoin, että jeparit eivät ole ihmisiä.

Vai ostosmatkailijat. Puhekumppanillani oli kerrottavaa tästäkin ihmistoiminnan lajista.

— Tiedättekös, he täyttävät tärkeän yhteiskunnallisen tehtävän, hän sanoi kauriilla äänellään. — Meidän kaikkien, koko yhteisön alkoi äkkiä tehdä mieli yhtä ja samaa: kallista kamaa, vaatteita, hyvin kalliita Rolex-kelloja ja ties mitä muuta. Niille jotka eivät pysty ostamaan sveitsiläisiä Rolexia, hän sanoi ja pudisti vasenta kättään, — niille ostosmatkailijat, kuten teidän naapurinne, toimittavat kiinalaisia, mutta nekin ovat kelloja, niistä voi katsoa aikaa. Ja ne ovat hyvännäköiset.

Kuinka raskaita nuo kassit ovatkaan! Ja mihin ne pitäisi kantaa? Jätetäänkö ne vaunupalvelijalle? Ei, tuo ämmä ei saa minulta mitään! Nuori mies kohauttaa hartaitaan, ja minä kannan kassit käytävään.

— Autatteko kantamaan?

— Tiedättekös mitä? Hän on hetken vaiti. — Antakaapa laukunne tänne. Miltä minä näytän noiden hirveiden kassien kanssa?

No hyvä, kiitos. Minun tekee mieli tehdä hänelle jotain hyvää, ja minä sanon:

— Teillä on niin herttainen matkatoveri!

— Älkää viitsikö! Ei ole minkään näköinen. Seitsemän ja puoli pistettä.

— Kymmenestäkö? kysyn jotain sanoakseni.

— Ei, seitsemästä ja puolesta! hän nauraa. — Hänen päässäänkin kaikki on sekaisin, aivan *topsy—turvy*. Ymmärrättekö?

Olen tyytyväinen: ei hän onnistunut saamaan haluamaansa. On omituista, että välitän tällaisista asioista, mutta toisaalta olisi harmi, jos hän ja minä olisimme viettäneet aikaa sen verran eri tavalla.

Vaunupalvelija avaa välinpitämättömästi vaunun oven ja päästää meidät laiturille. Tyttöä ollaan vastassa, hyvästelemme, jäämme odottamaan kantajaa ja kävelemme sitten kiireesti hänen perässään. Näemme julisteen ”Tervetuloa konferenssiin...” Konferenssi on kaikesta päätellen vakava.

Kun olemme istuneet taksiin, nuori mies sanoo:

— Antakaa niiden *hakattujen* jo olla. Hän hymähtää itseksensä jollekin hänen kustantajan päähänsä tulleelle sanaleikille: HKT aivan kuin Thaimaan Phuketin lentokenttä.

— Mutta kun kaikki heidän vastoinkäymisensä ovat minun syytani!

— Pyh, hän huitaisee kädellään. — Tuo on tavallista sivistyneen ihmisen syyllisyydentuntoa. Nykyään ostosmatkailijoita löylytetään kaikkialla maassa. On jo aika tottua siihen, että elämä on järjestetty epäoikeudenmukaisesti. Jättäkää koko juttu rauhaan.

”En, sanon itsekseni, — hän on moukka. Minä en luovu ja otan *siitä* selvää.”

Kun hotellimajoitus oli hoidettu, pyysin puhelinluettelon ja aloin soitella sisäministeriöön, turvallisuus- ja rautatiehallintoon. Kumma kyllä, sain pian yhteyden. ”Tulkaa vaan, eversti ottaa teidät vastaan.” Tunnin kuluttua ajoin taksilla erääseen

tummaan ilmeettömään rakennukseen. Kassit olivat mukanani. Eversti odotti minua.

Ovessa lukee *Šats*, mustat kirjaimet kullankeltaisella taustalla. Alempana on nimi ja isännimi *Semjon Isaakovitš*, ja vielä alempana suluissa *Šljoma Itskovitš*. En ole ikinä nähnyt tällaista. Ronskia tyyliä.

Työhuoneen isäntä on vasta herännyt ja vielä unenpöpperössä. Hän istuu tyhjällä sohvalla, jolla ei ole tyyntyä eikä peittoa, aluspaitasillaan ja verryttelyhousut jalassa. Hänen toisessa jalassaan on jo kenkä, mutta toinen on paljas. Mies on jo noin seitsemänkymmentä vanha, matala ja kalju, ei ole viiksiä eikä partaa, mutta muuten karvainen. Karvoja työntyy esiin hänen nenästään ja korvistaan, ja hänen kätensä, selkänsä ja rintansa ovat harmaankirjavan karvan peitossa. Totean: "On Esaun näköinen."

Miten everstiä pitää puhutella. Šljoma sopii hänelle hyvin, pidän tästä nimestä, mutta se on varmaankin tarkoitettu lähipiirille.

— Eversti Šats, mies sanoo nilkuttaessaan pöytää kohti toinen jalka yhä paljaana.

— Selvä on, toveri eversti.

Miehellä on iso vatsa, kädet ovat paksut kuin painonnostajalla. Leveä paksu nenä ja posket ovat kuoppaiset. Silmistä en osaa sanoa mitään, en juuri katsonut häntä silmiin. Eversti pääsee pöydän luo, pukee univormun takin suoraan hihattoman aluspaidan päälle ja istuu.

Esittelen itseni: olen lääkäri, osallistun kansainväliseen konferenssiin.

— Vai lääkäri, hän sanoo. — Toimihenkilö, työpaikka budjettirahoitteinen. — Hän pitää tauon. — Istu.

Istun vastapäätä pienelle tuolille. Huoneessa ei ole muuta kuin iso kiillotettu pöytä, sohva ja muutama tuoli. Ei varmaankaan ole ehditty sisustaa remontin jälkeen.

— Haades?

Nyökkään vastaukseksi. Minua naurattaa: budjettirahoitteinen työpaikka, Haades. Niin kuin hänkin. Ehkä käydään asiaan? Kerron matkakumppaneistani, ostosmatkailijoista, heidän lievästi sanoen epäinhimillisestä kohtelustaan ja välienselvityksestä, jossa oli mukana hänen alaisiaan. Tekisi mieli saada jutusta puolueeton ja oikeudenmukainen selvitys. Ja pitäisi ainakin palauttaa tavarat niiden omistajille.

Eversti nyökkäilee. Vai taivutteleeko hän päätään muuten vain?

Puhelin pirisee. Hän nostaa kuulokkeen, vastailee lyhyesti, ensimmäkseen kiroillen. En pidä kiroilusta enkä törkeilystä yleensäkin, mutta tässä tapauksessa se vaikuttaa luontevalta.

Huoneen seinät ovat paljaat, ei mitään kuvia. Yhdellä seinällä vain on maailmankartta. Siihen on pistetty monta lipputikkua. Toiminnan mittasuhteet. Millä periaatteella liput on pistetty karttaan, on mahdotonta ymmärtää.

— Lopettakaa jo, hän sanoo puhelimeen, panee kuulokkeen paikoilleen ja kääntyy minun puoleeni. — Meillä oli aikoinaan puoluesihteeriksi Vasili Dmitrijev, joka aamu hän joi pullollisen konjakkia. Tasan kello kahdeksan hän oli jo kännissä.

Mitä joku Vasili tähän kuuluu?

— ...Hän varasti sen verran, että sai joka-aamuisen konjakkipullonsa. Tajuatko?

Olen vaiti ja kuuntelen.

— Ja tuolla, hän nyökkäsi puhelimeen päin, — valtionlaitoksen johtajalta on takavarikoitu kolmekymmentä miljoonaa dollaria — käteisenä. Eikä työntekijöille ole

puoleen vuoteen maksettu palkkaa. Sanopas minulle, mihin se ääliö tarvitsee kolmekymmentä miljoonaa dollaria.

Kyllä, tuo tekee vaikutuksen. Mutta mitä tekemistä sillä on epäonnisten ostosmatkailijoiden kanssa?

— Ostosmatkailijoiden? No, voihan niinkin sanoa. Lue.

Eversti ottaa esille sen samaisen lehden, jota minulle tarjottiin junassa. ”Poliisi etsii Petroskoista kotoisin olevaa... epäiltynä kahden hengen murhasta.” Mukana viiksekkään Toljan kuva. Kuvassa hän nauraa juhlapöydän takana. On murhattu mies ja teini-ikäinen tyttö. Päästivät Toljan asumaan luokseen.

Kuinka tylsää: mies oli asunut tyttärensä kanssa, myynyt asuntonsa ja muuttanut pienempään. Tolja kutsui kaverinsa... Niin, ymmärrän. Seryi, Sergei.

— Ei, hän ei ole Sergei, sanoo eversti. — Seryi on muunneltu sukunimi. Jota ei kerrota, koska tutkinta on kesken.

Taitan vaivoin lehden ja palautan sen everstille. Käteni vapisevat, ääneni vapisee myös.

— Anteeksi, toveri eversti, sanon kuitenkin. — Mutta keltainen lehdistö — oikeastaan mitkään lehdet — eivät todista mitään. Anteeksi, mutta tuo ei vakuuta.

— Oletko sinä valamiesoikeus, että sinut pitäisi saada vakuuttumaan?

Hän sanoi tuon niin, että ymmärsin: lehtikirjoitus on totta.

Eversti ottaa esille muutaman valokuvan.

— Sanoit että olet lääkäri. Sen kun katsot.

Olen lukenut oikeuslääketiedettä, mutta tämä on eri asia. Alan voida pahoin enkä pysty sitä salaamaan.

— Otatko vettä, hän sanoo ja ojentaa minulle lasin.

En rupea kertomaan, millä tavalla Tolja ja Seryi tappoivat. On asioita, joita ei kenenkään kannata tietää.

Kerron everstille, että nukuin yöni huonosti, join konjakkia tyhjään vatsaan, ja ... tietäähän sen.

— *Verstehen*, hän vastasi.

— Mihin noita kuvia tarvitaan?

Varmemmaksi vakuudeksi. Jotta saataisiin heidän täkäläiset puhekumppaninsa puhumaan.

Murhaajien henkilöllisyys saatiin selville asunnosta tehtyjen puhelinsoittojen perusteella. Automaattisessa puhelinjärjestelmässä kaikki puhelut tallentuvat. Sitä on tiennyt. Jompikumpi heistä tai kumpikin soitti Petroskoihin ennen rikosta, ja mikä tärkeintä, sen jälkeen. Säästivät puhelinlaskuissaan.

He eivät lähteneet heti, vaan viettivät yön yhdessä vainajien kanssa. Tuo oli minusta aivan käsittämätöntä. Kun potilas kuolee, tekee mieli avata ikkunat selälleen ja päästä nopeasti pois huoneesta. Entä nämä... viettivät yön ja ehkä kaksikin.

— Voi hyvä Luoja, sopertelen aivot pelosta turruksissa. — Nukuin samassa paikassa murhaajien kanssa kaikessa rauhassa. En tuntenut mitään! Voi hyvä Luoja!

Eversti ei ole tuosta millänsäkään.

— Älä ajattele heitä, hän sanoo. — Murhaajat ovat keskivertoihmisiä.

Puhelin soi taas. Hän kuuntelee enimmäkseen, vastaa harvaksen. Minulla on taas tauko ja olen iloinen siitä. Hän panee kuulokkeen paikoilleen.

— Mitä siinä on? Oletko tutkinut? hän kysyy kasseista.

En ole, ei pälkähtänyt päähänikään. Hän tarttuu kasseihin ja nostaa ne helposti pöydälle.

— Älä koske, muuten joudutaan ottamaan sormenjäljet.
Elektroniikka. Pelikonsoli — tietenkin Seryille. Hän avaa kotelon.
— Mikä tämä on?
— Huilu.
Soittiko tyttö huilua?
— Voi pahus, taas on paha olo.
— Ei välttämättä. Tavarat voivat olla eri paikoista.
Kampeet. Eivät niitäkään ole ylenkatsooneet! Mutta ei — he ovat käärineet niihin ikonit.
— Ikoneja, eversti sanoo. — Uskotko jumalaan?
Vastausta odottamatta hän toteaa:
— Nykyään kaikki uskovat, täällä näkee juutalaisiakin risti kaulassa.
Nostan vaistomaisesti käteni kaulalle: näkyykö ketjua? Toivottavasti eversti ei ole huomannut. En jostain syystä haluaisi katkeroittaa hänen mieltään.
Kirjoja. Ei, ne eivät ole kirjoja, vaan postimerkkejä.
— Ymmärrätkö mitään postimerkeistä?
En. Tiedän vain, että ne voivat olla hyvin kalliita.
Eversti pakkaa tavarat takaisin kasseihin:
— Tuo kaikki maksaa rahaa.
— Onko noilla murhaajilla ristiä kaulassa?
— Ei ole mitään kiinnostavaa. Johon sanoin, että murhaajat ovat keskivertoihmisiä.

Nousen ja alan kävellä ympäri huonetta. Miten se on mahdollista? Miksi en ymmärrä ihmisistä mitään? Miksi en käsitä asioiden ydintä? Juon taas vettä, olen jo hiukan kotiutunut tänne.

Eversti korjaa kassit talteen.

— Istu. Sinä teit kaiken oikein. Autoit tutkintaa. Muuten jouduttaisiin pidättämään heidät kaupungissa.

Huomaan nyt: se oli pelkkä yhteensattuma, että samassa junassa matkusti poliisi, jonka tehtävänä oli vangita heidät. Muistelen urheilupukuista miestä. Pelkkä onnenpotku. Etsintä saattoi epäonnistua täydellisesti. Rikosten selvitysprosentti on mitätön.

— Mitätönkö? Kuka *äälö* on väittänyt noin?

Eversti hymyilee ja sanoo lempeästi:

— Shlemazl.

Tuota sanaa en tunne. Mitä se tarkoittaa?

— Shlemazl, eversti toistaa mielellään. — Nulikka.

Sitä vartenko minä olen tullut Petroskoihin, että minua haukuttaisiin nulikaksi? Olen katkera.

— Amerikassa, sanon, — jotenkin tullaan toimeen ilman, että tarvitsee pamputtaa kaikkia, jotka tielle osuvat. Onhan olemassa laillisia menettelytapoja. En puolus-tele murhaajia...

— Amerikassa, hän toistaa. — Minäpä kerron sinulle.

Ja eversti kertoi minulle isänsä elämäntarinan.

Shats vanhempi, ympärileikattu juutalainen, oli sodan alussa kutsuttu rintamalle, mutta hän ei ehtinyt sotia, koska jo elokuussa neljäkymmentäyksi koko heidän armeijansa joutui saarretuksi ja antautui. Shats oli ottanut kaatuneen puna-armeijalai-

sen, ukrainalaismiehen, paperit, niin että häntä ei heti ammuttu eikä lähetetty keskitysleirille, vaan työleirille ja sieltä toiselle. Hän joutui Ruhrin alueen kaivokseen.

— Tiedätkö mitä Schatz tarkoittaa saksaksi?

Aarre, rikkaus, kultakätkö. Eversti nyökkää: isä puhui jotenkuten saksaa, ennen sotaa kaikki olivat lukeneet saksaa. No niin, hän jouti kaivokseen, ja hänellä oli vain yksi toivo: jäädä eloon. Vaikka oli sota eikä voinut tietää, milloin se loppuu ja mihin ja miten perhe jaksaa. Työleiri ei ollut kuolemanleiri, mutta niistä jotka pysyivät siellä koko sodan ajan, jäi eloon vain kymmenesosa.

Olisiko pitänyt ruveta tulkiksi? Ei, se ei ollut mahdollista, jos halusi hävitä muiden joukkoon, piti olla niin kuin muutkin. Ja siksi toiseksi normaalit ihmiset pitivät Neuvostoliiton puolta, olivat tekemisissä saksalaisten kanssa vain sen verran kuin oli pakko. Shats käyttäytyi toisin. Hän suoritti yhden työnormin asemesta kaksi. Siitä palkittiin, annettiin leipää ja tupakkaa. Hän lakkasi tupakoimasta. Tupakka oli oikeastaan ainoa ilo, mutta hän lopetti tupakoinnin saadakseen enemmän ruokaa ja voidakseen tehdä työtä. Hän vaihtoi tupakan leipään ja sai aina tarpeeksi ruokaa. Kun hän nousi kaivoksesta ensimmäisenä, hän varasti vartioilta perunoita, munia ja leipää. Vain ruokaa. Häntä hakattiin, jos saatiin kiinni, hakattiin kovasti, joka kerta annettiin kaksikymmentä kepinlyöntiä. Saksalainen järjestys. Hänen selkänsä oli iskuista musta. Lyötiin mutta ei kuoliaaksi.

— Eikä saatu selville, että isänne oli juutalainen.

— Ei. Kun varta vasten etsittiin, häntä suojeltiin saunassa, ja omilleen hän keksi jotakin.

— Fimoosi.

— Niin juuri. Myöhemmin saatiin kyllä tietää, omat kertoivatkin.

Kun selvisi, että Shats oli juutalainen, hänen elämänsä muuttui huomattavasti raskeammaksi. Toisaalta hän oli ”hyödyllinen juutalainen” — saksalaisilla oli erityinen sanonta tällaisten tapausten varalle. Hän joutui täyttämään kolminkertaisen normin. Ja joutui kärsimään niin saksalaisten kuin omienkin ahdistelusta. Oikeita sadisteja leirillä oli vähän. Vartijathan ovat hekin tavallisia ihmisiä.

— Keskivertoihmisiä, kuiskaan.

— Niin, keskivertoihmisiä, eversti toistaa huomaamatta ivaa.

Sadisteja ei ollut paljon, ei enempää kuin nykyäänkään, mutta oli yksi, leirin komendantin vaimo. Kaunis akka, isä kertoi. Käski riisua housut ja löi huvikseen kengällä nivusiin. Piti hauskaa, mikä hänelle sitten kostautui.

Heitä olivat vapauttamassa amerikkalaiset. Näiden tapana oli saartaa leiri ja odottaa, kunnes vartijat antautuvat ja vangit tappavat heidät. He saivat odottaa vuorokauden tai kaksi. Pitivät välimatkaa. Saksalaiset halusivat antautua, mutta eivät he tarvinneet saksalaisia sotavankeja.

— Mitä hän teki naiselle? kysyn.

— Raiskasi. Ymmärrätkö? Ensimmäisenä.

— Entä sitten? Mitä sen jälkeen tapahtui? Murhattiinko hänet?

— No, varmaankin, hän kohauttaa olkapäitään. — Kaikki saksalaiset lyötiin hengiltä, tuskin kukaan pelastui.

Istumme vähän aikaa vaiti.

— Entä miten isänne myöhemmin suhtautui saksalaisiin?

— Normaalisti. Miksi ”suhtautui”? Isäni on elossa. On vain vihainen, etteivät saksalaiset maksa hänelle eläkettä. Häntä ei ole mihinkään asiakirjoihin merkitty Shatsin sukunimellä.

— Isänne on siis elossa. Ja mitä hän puuhailee?

— Ei mitään, mitä hän nyt voisi puuhailla. Käy mielellään torilla. Muistelee sitä saksalaista akkaa. Ei muistellut, kun äiti oli elossa, mutta nyt puhuu hänestä useammin kuin vaimostaan.

Huoneessa on melkein pimeä. Minun tekee mieli tukea everstiä, vaikkapa katsoa häntä silmiin, mutta hän istuu selin ikkunaan, enkä näe hänen silmiään. Yritän sanoa jotakin kyvyttömyydestä pidättää tunnekihtymystä ja vanhusten seksuaalisuudesta. Aivan kuin kuulumiseni lääkärikuntaan antaisi minulle oikeuden puhua itsestään-selvyyksiä.

— Koko sodan aikana isäni ei ollut tappanut ainuttakaan ihmistä, sanoo eversti.

— Jos amerikkalaiset olisivat vapauttaneet hänet niin kuin kuuluu, ihmisten tavoin, hän ei muistelisi nyt tuota saksalaista akkaa.

Eversti päättää kertomuksensa ja alkaa vähitellen vaipua horrokseen. Minun pitää kai lähteä. Kysyn päätteeksi:

— Mitä nuo kartassa olevat liput merkitsevät?

Äkkiä hän hymyilee leveästi, niin että hänen hampaansa näkyvät pimeässä.

— Eivät ne merkitse mitään. Liput on siinä muuten vain.

— No, minä voin siis lähteä?

— Mihin sinä menet ilman hattua? eversti kysyy. — Onko sinulla hattua?

— On kaksikin, lippalakki ja villamyssy.

— Pane päähäsi villamyssy.

Petroskoi. On pimeää ja kylmää, keli on liukas, katuvalot niin himmeät, ettei näe mitään.

Illalla tapaan konferenssissa nuoren miehen, jolla on kaunis ääni. Sen, joka oli junnassa. Hän kertoo vaikutelmiaan kaupungista, sanoo että "samanlainen perse kuin kaikki muutkin", ja ehdottaa että jatketaan tuttavuutta Moskovassa. Syödäänkö lounas yhdessä? Mutta hei, minä maksan. Hän kysyy minulta muun muassa:

— No, oletteko saanut tietää jotain niistä *pehmitetyistä*?

Fiksu mies, löysipäs oikean sanan.

— En ole, vastaan. — En tiedä mitään.

Suomentanut Sonja Moltsa.